

hláská

ročník XXXI, 2020, č. 1

Za Petrem Rožmberským

Jan Anderle

Tato řeč byla pronesena nad rakví Petra Rožmberského, jednatele Klubu Augusta Sedláčka, při jeho pohřbu dne 14. října 2019:

Vážená pozůstalá rodino, členové Klubu Augusta Sedláčka, zástupci Západočeské university, musea a dalších institucí, dámy a pánové.

Loučíme se dnes s Petrem Rožmberským, jenž nás po těžké a dlouhé nemoci předešel na cestě, která je neodvratně určena nám všem. V žalu nad předčasnou ztrátou se můžeme utěšit jistotou, že Petr strávil mezi námi bohatě naplněný život a že jeho zakončení přetrpěl s důstojným rozmyslem a obdivuhodnou odvahou.

Vyrůstal s bratrem v padesátých a šedesátých letech na plzeňském Petrohradě, který se vpozdvečer rozsvěcel tlumenou září plynových lamp, v prostředí chlapeckých part, jejich vzájemných bitev a jiných alotrií.

Petra, jako řadu z nás, přitáhla romantika kamarádství a volnosti, jejíž iluzi – v kontrastu s dobovou realitou – jsme tehdy mohli zažívat jen v přírodě. Na konci týdne se mládež různého civilního zařazení houfně rozjížděla vlaky – často ještě taženými párou – za zážitky na potlaších, na campech nebo „jen tak ven“. Petr se stal trampem, muzikantem a zpěvákem písní od táborových ohňů.

Vyučil se prodavačem, později pracoval jako horník na sanaci plzeňského podzemí, a tam přicházel do styku s unikátními nálezy ze středověkých studní. Ve vsi Vochov, kde řadu let žili s manželkou Věrou, pracovníci Západočeského musea, zúročil svůj zájem o historii vedením obecní kroniky. S museem dlouhodobě spolupracoval a v jeho prostředí čerpal zkušenosti z oboru archeologie a historie, které předával chlapcům a děvčatům tamního archeologického kroužku. Oddělení středověku mu vděčí za dlouhodobé a úmorné pořádání evidence archeologických nálezů. Vlastními schopnostmi se vypracoval na respektovaného specialistu ve vyhledávání a průzkumu zaniklých středověkých vesnic.

Jako vdovec přesídlil na rodný Petrohrad. V profesním životě vyměnil ještě další zaměstnání, až nakonec zakotvil na Západočeské universitě v Plzni na katedře archeologie filosofické fakulty. Petr kvůli chybějícímu akademickému titulu oficiálně nesměl ovlivňovat výuku studentů, ve skutečnosti jim ale dával tolik potřebný a vzácný příklad soustavné a soustředěné práce. Z přehledů publikační činnosti fakulty víme, že v nich tehdy jméno Petr Rožmberský počtem vydaných odborných prací nad akademiky zcela převažuje. K tomu musíme přiřadit ještě jeho redaktorskou práci pro katedru archeologie. Řada studentů jej také pamatuje z osobního kontaktu jako vlídného terénního archeologa při školou prováděných výzkumech.

S dosažením důchodového věku bylo Petrovi nabízeno další setrvání v místě. V té souvislosti se projevil výrazný rys jeho povahy – soucit se slabší částí společnosti. Překvapil mě tehdy rozhodnutím odejít nebo spíš jeho důvodem. Povídá mi: „*když vidím tu řadu mladejch, který nezavádí o pořádnou práci, tak jim tady nechci překážet*“. V závěru života jej filosofická fakulta stačila uctít teprve jako druhého z počtu takto oceněných Zaslужnou medailí děkana.

Hlavním polem Petrova využití se od založení v roce 1984 stále silněji stával Klub Augusta Sedláčka. Jemu odevzdal většinu svých odborných sil a posledních dvacet let převážně na něm ležela organizace jeho činnosti.

Hlavním vědeckým tématem se Petrovi stala drobná feudální sídla, ale jeho odborný přesah byl větší. Vedle administrativního chodu Klubu, jehož byl jednatelem, stačil vytvořit kvalitou a počtem vydaných prací úctyhodné literární dílo v oboru regionální historie, k tomu redigoval tiskoviny vydávané Klubem – jmenujme sborník Dějiny staveb a časopis Hláská, v němž měl také lví podíl na jeho naplnění obsahem.

Nebylo by ale větší chyby než představit Petra jako suchopárného vědce. Vzpomeňme, jak dokázal být středem veselé zábavy, často až do rána.

Když jsem před měsícem od Petra odcházel, loučil se se mnou, pro nás dva nezvykle, podáním ruky. Byla suchá a teplá, usmál se laskavě a povzbudivě.

Dámy a pánové, je asi věcí každého z nás, zda a jak uvažuje o věčnosti. Jsem přesvědčen, že Petrovi Rožmberskému už toto tajemství bylo odhaleno a že jako dobrý člověk ve věčnosti došel pokoje.

Sbohem, Petře.

Petr odešel...

Smutečního proslovu se s grácií ujal předseda klubu Honza Anderle. Je mojí povinností se také s Petrem rozloučit a to způsobem jemu vlastním – příspěvkem do jeho milované Hlásky. Činím tak, spíše než z titulu předsednictví plzeňské pobočky Klubu, z perspektivy 40 letého přátelství, během kterého byl pro mne Petr učitelem, rádcem, spolubádatel, rozverným společníkem i přítelem z nejvěrnějších.

Píši tyto řádky a třesou se mi kolena, protože teprve na tomto místě cítím niterně onu definitivu. Jsem zvyklý přednášet výsledky různých badatelských počinů, ostatně zpravidla s Petrem důkladně konzultovaných. Úloha, která mi připadla dnes, je ale z jiného oboru bádání. Petr by mi jistě přispěl opět radou a přidal by pár trefných historických analogií, ať už třeba vyčtených z jeho oblíbené knihy Františka Grause, nebo ze starých matrik.

Už mi neporadí, ale vím jistě, že by nebyl nadšen z prázdných formalit a vůbec ne z okázalostí a společenských klišé. S vaším dovolením zkusím tedy postupovat metodou Petrovi vlastní, tedy podle ustáleného schématu odborné studie obsahující předmět bádání a lokalizaci, přehled dosavadní úrovně výzkumu, historii a popis lokality a závěrečné shrnutí dosažených výsledků....

Petr se narodil roku 1952 na plzeňském Petrohradě, kterému zůstal věrný i přes to, že tři desetiletí prožil se ženou věrou ve Vochově. Z jeho barvitého vyprávění tak mnozí známe tehdejší kolorit svérázné čtvrti, kde ještě doznívala atmosféra první republiky a Petr se svým bratrem prožíval četná dobrodružství a lumpárny. Poznal jsem Petra ve svých 15 letech v archeologickém Kroužku, tehdy čerstvě založeném při západočeském muzeu. Docházelo nás tam každý týden kolem dvacátky a Petr seděl téměř vždy shrben za malým psacím stolem a bušil do psacího stroje karty s evidencí zaniklých středověkých vesnic. A jen tak jakoby mimochodem měl pro nás vždy připravený program včetně testů nebo her. Především ale sledoval naše individuální zájmy a občas někoho vhodně pošťouchl k badatelskému tématu. Pro mne si vyhlédl téma smírčích křížů a trefil se do černého, zůstal z toho koníček na mnoho let a hlavně přátelství na celý život. Pak přišlo založení klubu Augusta Sedláčka, kde se Petr stal nepostradatelnou osobností. Kroužek i klub byly v šedých dobách skomírajícího socialismu živoucím pramenem inspirace a nám dospívajícím pomáhaly utvářet názor na život, těm starším byly nadějí i útěchou.

Se změnou poměrů se Petr pustil s nadšením do formování společenského života klubu a plnou měrou naplňoval cíle odborného bádání, včetně účasti v Nadaci České hrady. Petr důsledně prosazoval, aby se schůzky konaly v nějakém vhodném restauračním zařízení, a těch jsme pak skutečně vystřídali po Plzni mnoho. Přesto si troufnu říci, že Petr nebyl nějakým zvlášť nadšeným znalcem či konzumentem pivního moku. Hospoda pro něj byla, přesně v duchu dávných stolních společností, především místem pro setkání

a plodný rozhovor. Optimálně, když se v oblacích kouře a cinkotu püllitrů rozvíjela zdárně badatelská diskuze, během které byl schopen do řad členů klubu naverbovat i náhodné přísedící. Jinak vlastně pivo Petra příliš nezajímalo, přestože shromáždil i cennou sbírku lahví ze starých pivovarů.

Klubové schůzky jsou tak Petrovým dílem, stejně jako unikátní odborné periodikum Hláska, kde je nejen autorem samotného trefného názvu, ale také velké části příspěvků.

Prodavač, horník, topič, dělník v papírně, místostarosta a obecní kronikář ve Vochově, technický pracovník univerzity, duchodce. Tak by mohl znít stručný oficiální stručný životopis, kdybychom použili jen část pramenů. Ale to by byla hrubá badatelská chyba! Ano, Petr se nikdy za své profese nestyděl, byl na ně spíše hrdý a dokázal o nich i poutavě vyprávět. Petr však byl především badatel, bádání doslova miloval a při každé příležitosti propagoval. Výsledkem jsou stovky odborných studií a desítky monografií věnovaných mnoha historickým tématům. Výčet v životopise by tedy mohl znít i takto: Regionální historie, archeologie, genealogie, topomastika, filologie, dějiny osídlení, hrady, zámky, tvrze, matriky,

zaniklý průmysl a těžba a tak dále...

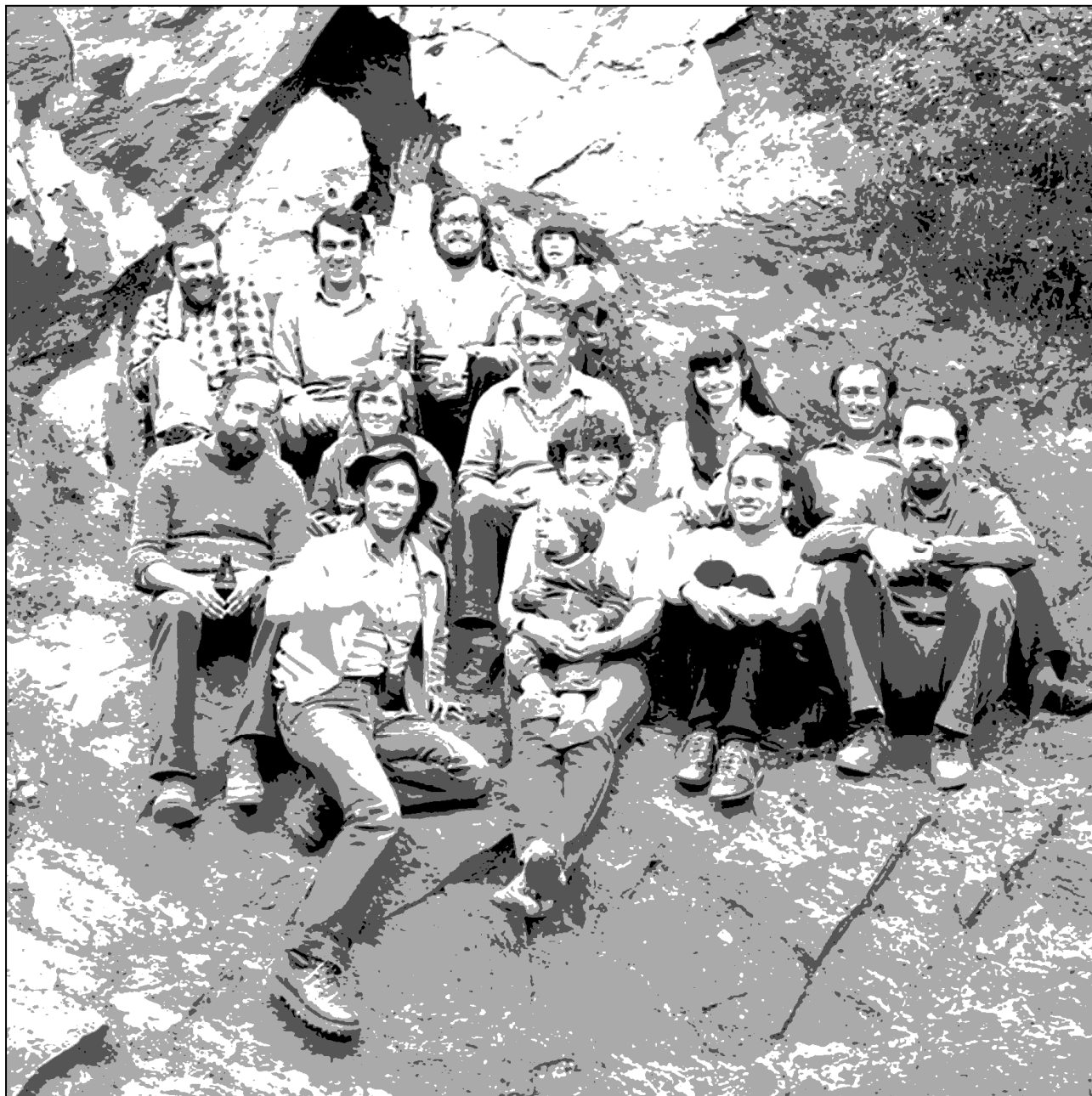
Petr je každopádně badatel z nejpoctivějších a nejpilnějších. Životní osudy mu shodou okolností nadělili dostatek prostoru pro badatelskou hru a tuto příležitost využívá s vervou a do konce svých sil. Ještě dlouho tak budou na stránkách Hlásky vycházet články s jeho tak charakteristickým jménem. Petr Rožmberský – Rožmberk si sice zakládá na svém dělnickém původu a tak trochu si hoví ve svém plebejství, ale je mu to málo platné. Petr je a bude pro nás všechny šlechticem, šlechticem ducha. Pro mne je důkazem, že nemá příliš smyslu se zabývat dědičností z hlediska pokrevních vazeb, ale spíše sledovat jiné, dosud nepoznané zákonitosti našeho světa. Zde by se mnou Petr, důsledný realista, jistě nesouhlasil, ale to je právě ona obohacující diskuze.

Vždyť jak jinak vysvětlit, že Petr Rožmberský, ten bohatýr těla i ducha, má i v 21. století početnou družinu, objíždí své pohostinské falce, narodil se, žije a nakonec i umírá na svém hradě – Petrohradě?

Blížím se k závěru, a jak patrně, přestal jsem ve spojení s Petrovým jménem užívat čas minulý. Tento drobný detail je pro mne a věřím, že i pro vás symbolem Petrova setrvání mezi námi. Nejde jen o vzpomínky, jde o nesmírný dar společenství, kterým nás bude Petr ještě dlouho obdarovávat. A každou první středu v měsíci se připomene v pravé poledne nepřeslechnutelným signálem...

Tomáš Karel

Členové a příznivci Klubu Augusta Sedláčka v Nebřezinech (PS) u příležitosti archeologického výzkumu ZČM tamějšího tvrziště Semlov v roce 1984. Zleva doprava a shora dolů: ⚔ Josef Miler, ⚔ Petr Rožmberský, Miroslav Hus, Marie Anderlová, ⚔ Vladimír Švábek, ⚔ Věra Rožmberská, František Frýda, Dana Anderlová, ⚔ Vladimír Havlic, Zdeněk Procházka, Jana a Eva Švábkovi, Jan Andrlé, Vladimír Houdek.

Petr Rožmberský - bibliografie 2012-2019

Následující bibliografii zpracoval s pečlivostí sobě vlastní v červnu 2019 sám Petr Rožmberský. Redakčně byly pouze zpřesněny citace článků, které byly v té době v tisku.

První a druhá část bibliografie P. Rožmberského je dostupná v časopisu Hláška (XIII/2002, č. 1, s. 7–9 za roky 1981–2001; XXIII/2012, č. 2, s. 28–29 za roky 2002–2011 a na internetových stránkách KASu – <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>). Třetí část následuje (zkratky: **H:** Hláška, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. Plzeň. **VS:** Vlastivědný sborník – čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska. Mariánská Týnice. **SR:** Sborník Muzea Dr. Bo-

huslava Horáka v Rokycanech. Rokycany. **JP:** Historicko-vlastivědný sborník Muzea jižního Plzeňska v Blovicích. Blovice. **K:** Kuděj – časopis pro kulturní dějiny. Praha-Plzeň. **AO:** Acta onomastica. Praha. **SK:** Sborník prací z historie a dějin umění. Klatovy. **DS:** Dějiny staveb. Plzeň. **ČSPS:** Časopis Společnosti přátel starožitností. Praha. **VŠ:** Vlastivědný sborník Muzea Šumavy. Sušice. **ST:** Sborník Muzea Českého lesa v Tachově. Tachov-Domažlice).

2012: P.R. – K. Brzobohatá: Opevnění u sv. Barbory nedaleko Všekeř. H XXIII/1, 9–10.; P.R.: Milan Novobilský – 50. let. H XXIII/1, 11–14; P.R. – V. Chmelíř: Rytíři Karlové ze Svárova, dědiční strážci dveří Království českého. Plzeň; P.R.: Obyvatelé zámku Bělá a Neustadtelu českého

v 17. století I. díl. VS XXII/1, 12–21; P.R.: Nezvěstická drátovna. České památky – časopis pro přátele památek a historie 21/1, 10–14; P.R.: Všeruby ve středověku. Všeruby u Plzně 1212–2012. Všeruby, 20–32; P.R.: Hrad Všeruby. Všeruby u Plzně 1212–2012. Všeruby, 157–159; P.R. – V. Chmelíř: Kostel sv. Martina. Všeruby u Plzně 1212–2012. Všeruby, 160–162; P.R. – V. Chmelíř: Kostel sv. Ducha. Všeruby u Plzně 1212–2012. Všeruby, 163–168; P.R.: Jagrhauz v Drozdově – dosud neznámé šlechtické sídlo. H XXIII/3, 33–36; P.R.: Obyvatelé zámku Bělá a Neustadtelu českého v 17. století II. díl. VS XXII/2, 16–24; P. Vařeka – P.R. – L. Holata – Z. Schejbalová: Vesnické zázemí středověké Nové Plzně. Archaeologia historica 37/1. Brno, 289–318; P.R. – V. Chmelíř: Panské sídlo Poborovice a Kafunkové z Poborovic. H XXIII/4, 51–54; P.R. – M. Novobilský: Malované stropy zámku Hracholusky. H XXIII/4, 55–57; P.R.: Obyvatelé zámku Bělá a Neustadtelu českého v 17. století III. díl. VS XXII/3, 21–23; P.R.: Ves Jezná. Dějiny a památky malé vesnice. 3. vydání. Plzeň; P.R.: Obyvatelstvo Strašic v polovině 17. století. SR 24, 27–33; P.R.: Poplužní dvůr, ovčín a mlýn v Želvíci. JP X, 3–18; P.R.: Zajímavosti z nejstarší plánské matriky. VS XXII/4, 11–22; P.R.: Stříbrná Hora u Losině. K XIII/1, 63–78 a druhá str. obálky.

2013: P.R.: Tajná chodba hradu Kladska. H XXIV/2, 28–29; P. Vařeka – L. Holata – P.R. – Z. Schejbalová: Die früh- und hochmittelalterliche Besiedlung in der Umgebung von Plzeň am Beispiel der Kreise Plzeň-město und Rokycany. Fines Transire 21/2012. Rahden, 111–128; J. Synek – P.R.: Tvrz Zlatníky. H XXIV/3, 37–9; M. Cikán – P.R.: Štědrý hrádek. Plzeň; P.R.: Nejstarší vyobrazení Ejpvického hrádka. H XXIV/4, 54–58; P.R. – V. Chmelíř: Co je to výstupek?. H XXIV/4, 60–61; P.R. – V. Chmelíř: Epizody z dějin všerubské fary. VS XXIII/3, 6–15; P.R.: Obyvatelstvo Mýta v polovině 17. století. SR 25, 18–26; P.R. – V. Chmelíř – J. Anderle: Hrad Frumštejn a zámek Hunčice. Plzeň; P.R. – V. Chmelíř: Šlechta a její sídla v Radinovech. SK 7, 263–280; P.R.: Rod Rožmberských v Blovicích. JP XI, 40–64; P.R.: Kulatá výročí prvních písemných zmínek roku 2014. Čepinec, Mladý Smolivec, Kasejovice, Radošice. JP XI, 172–176; P.R.: Zaniklá ves, tvrz, náprava, mlýn, rybárna, dvůr, hájovna a rybník Janov. VS XXIII/4, 15–22; P.R.: Chlumská strouha – staré technické vodní dílo na Rokycansku. K XIV/1, 73–89 a vnitřní strany obálky; P. R.: Kde byl Římův Újezd? AO LIV, s. 243–245; P.R. – P. Vařeka: Středověké osídlení Rokycanska. Praha; P.R.: Habitatio besuchknechte ve Strašicích. DS 2013, 5–11; Gersdorfova, Z. – P.R.: Kostely na Vrabíně-Křížovém Vrchu u Chotěšova. DS 2013, 113–119; P.R.: Francouzi ve Strašicích. ČSPS 121/2, 102–111.

2014: P.R.: Sídla v Lochousicích a Zálezlech. H XXV, 24–28; P.R. – Krčmář, L.: Poustevníci, poustevny a pouště v Plzeňském kraji. Domažlice; P.R.: Z historie manětínských lesů I. VS XXIV/1, 2–24; P.R.: Z historie manětínských lesů II. VS XXIV/2, 20–24; P. R.: Zapomenutá zbrojovka Vratislava z Mitrovic ve Spáleném Poříčí. Plzeň; P.R.: Pokus o novou lokaci tvrze v Biřkově. H XXV/4, 52–54; P.R.: Smrt na Karlštejně. Hláska XXV/4, 59; P.R.: Ohlas na Podhůří. H. XXV/4, s. 60; P.R.: Z historie manětínských lesů III. VS XXIV/3, 21–24; P.R.: Mlýny na Zbirožsku I. SR 26, s. 1–15; P.R.: Horušany, Petrovice a Skalka. JP XII, 18–34; P.R.: K prvním písemným zmínkám roku 2015 jubilujících vesnic

jižního Plzeňska. JP XII, 51–58; P.R.: Stavba mlýna v Dobřívě roku 1725. DS 2014, s. 49–56; P.R.: Rejstřík sborníku Dějiny staveb 2000–2014. DS 2014, s. 231–242; P.R.: Příspěvek k historii zelenohorských železáren. ČSPS 122/2, 105–122.

2015: P.R.: Lokalizace tvrze v Úněšově. H XXVI/1, 9–11; P.R.: Tvrziště Korytany – Rybník. H XXVI/2, 24–25; P.R.: Další panská sídla v Budeticích?. H XXVI/2, 26–28; P.R.: Ceny za zásluhy v památkové péči uděleny. H XXVI/2, 28–29; P.R. (ed.): Ves Jarov a její okolí. Plzeň; P.R.: Historie vsi Jarova. Rožmberský, P.: Ves Jarov a její okolí. Plzeň, 4–12; P.R.: Kaple a kříže. Rožmberský, P.: Ves Jarov a její okolí. Plzeň, 24–28; P.R.: Bělídlo a papírna. Rožmberský, P.: Ves Jarov a její okolí. Plzeň, s. 29–36; P.R.: Těžba nerostných surovin. Rožmberský, P.: Ves Jarov a její okolí. Plzeň, s. 46–59; P.R.: Hájovna Třebekov. Rožmberský, P.: Ves Jarov a její okolí. Plzeň, 78–87; P.R.: Dvůr a ves Třebekov – hrad Železnice. Rožmberský, P.: Ves Jarov a její okolí. Plzeň, 78–87; P.R. – Chmelíř, V.: Příspěvky k zaniklému železářství na Radnicku. Laboutková, I. (ed.): Rozpravy Národního technického muzea v Praze 224 – Z dějin hutnictví 43 (Příspěvky k dějinám železáren v Krušných horách ve 20. století a kapitoly z dějin hutní výroby). Praha, 53–64; P.R.: Dosud neznámé sídlo šlechty ve Sloučíně. H XXVI/3, 39–42; P.R.: Hadačka a Dyškánka. VS XXV/2, 19–24; P.R.: Hadačka a Dyškánka. VS XXV/3, s. 20–24; P.R.: Tvrz a další panská sídla v Kozlově I. část. H XXVI/4, 55–59; P.R.: Mlýny na Zbirožsku II. SR 27, 18–43; Chmelíř, V. – P.R.: Zaniklý panský dvůr Štikovka. VS XXV/4, 19–24; P.R.: Blovicí hájovna a myslivna v Kamensku. JP XIII, 32–47; P.R.: Výročí Dolní Lukavice, Libákovice, Sedlce a Lhůty v roce 2016. JP XIII, 70–75; P.R.: Horažďovické mlýny, pily a valchy od 17. století k dnešku. SK 8, 337–377; P.R. – J. Anderle: Jagrhaus ve Lhotě pod Radčem. DS 2015, 18–28; P.R. – V. Chmelíř: Mniši, zvěřina a ryby. Plaské obory a sádky. Proměny plaského kláštera (1145–2015). Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 8.–9. října 2015 v Plasích. Mariánská Týnice, s. 145–158; P.R.: Zaniklý průmysl v Nebřezíně – parketárna, flusárna, sklárna. Minulostí západočeského kraje 50. Plzeň 2015, s. 172–181.

2016: P.R.: Tvrz a další panská sídla v Kozlově II. část. H XXVII/1, 7–10; P.R.: Předseda Klubu Augusta Sedláčka Ing. Jan Anderle šedesátiletý. H XXVII/1, 11–13; P.R.: Tvrz a další panská sídla v Kozlově část III. H XXVII/2, 23–26; P. Kastl – P.R.: Otázka lokalizace šlechtického sídla v Přetíně. H XXVII/3, 35–39; P.R.: PhDr. František Frýda sedmdesátiletý. H XXVII/3, 42–43; V. Chmelíř – P.R.: Rozhovští z Krucemburku a jejich působení v Plzeňském kraji. Genealogické a heraldické listy XXXVII/2. Praha, 65–75; P.R.: Ke dvorům plaských cisterciáků – Nebřeziny. VS XXVI/2, 13–18; P.R.: Historie výroby papíru v Horažďovicích. VŠ IX, 249–270. P.R. – O. Brachtel: Zámek v Chlumu u Hartmanic. H XXVII/4, 53–56; P.R.: Zmizelé sídlo šlechty ve Vítkovicích. H XXVII/4, 61–62; P.R.: Neobvyklá oblíbenost jména Evžen na plaském klášterství a její příčiny. AO LV, 263–267; P.R.: Ke dvorům plaských cisterciáků – Ozřany/Podhrází. VS XXVI/3, 18–21; P.R.: Klementovy Hory a další zaniklé minerální závody u Kozojed. VS XXVI/4, 9–21; P.R.: Mlýny na Zbirožsku III. SR 28, s. 3–34; P.R. – V. Machová – M. Fiala: Zámek a

tvrz Nebílovy 2. vydání. Plzeň; P.R.: Tvorba jmen mlýnů na příkladu mlýna u Těšovic. AO LVII, 100–107; P.R.: Ves Míšov, míšovská sklárna a další objekty v Míšově do konce 19. století. JP XIV, 30–66; P.R. – T. Karel: Letiny – zámek, který zámekem nikdy nebyl. Nový pohled na vývoj letinských lázní. DS 2016, 235–256; P.R.: Železná huť v Červeném Poříčí a doly u Roupova. ČSPS 124, s. 17–23.

2017: P.R.: Bylo či nebylo sídlo šlechty ve Střížovicích? H XXVIII/1, 4–9; O. Slabý – P.R.: Opevnění u Vížky. H XXVIII/1, 9–12; P.R.: Zmizelé šlechtické sídlo ve Lhůtě. H XXVIII/1, 12–14; P.R.: Dvě neznámá hradiště v okrese Rokycany?. Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech. Sborník přátel k životnímu jubileu Milana Řezáče. Plzeň, s. 61–63; P.R.: Ves Nevřeň a spor o pivo I. VS XXVII/1, 21–24; P. Mikota – P.R.: Maršály, rainsteiny a pardusy na Plzeňsku. Plzeň; P.R.: Nápravy a nápravníci na příkladu Benešovic a Lobez. ST 35, 35–52; P.R.: Ves Nevřeň a spor o pivo II. VS XXVII/2, 17–24; P.R. – R. Trnka: Zaniklá tvrz a ves Pokonice. H XXVIII/4, 57–61; P.R.: Střelba z bombard při obléhání Karlštejna. Hláška XXVIII/4, 61–63; P.R.: Mlýny na Zbirožsku IV. SR 29, 4–39; P.R.: Hospody, krčmy a šenky hradištského panství kdysi a dnes. JP XV, 3–43; P.R.: Dožice a Zahradka – 700 let?. JP XV, 112–117; P.R.: Poznámka k selské rebelii v roce 1680. VS XXVII/4, 16–22; P. Mikota – P.R.: Historické pozemkové hranice na Plzeňsku. DS 2017, 155–172; P.R. – J. Anderle: Tesařský mistr Tomáš Smutný a jeho zápisy o stavbách ve Zbiroze (Stavební ruch na malém městě v 19. století). DS 2017, 179–200.

2018: P. Mikota – P.R.: Mapa okolí Libštejna z roku 1671. Hajšman, J. – Mikota, P. – Trnka, R. (ed.): Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech 2. Sborník přátel k životnímu jubileu Petra Rožmberského. Plzeň, s. 81–99; P.R.: Dosud neznámé panské sídlo Strunkov. H XXIX/2, 24–27; P.R. – P. Mikota: Jak se vracely zápisné statky na příkladu Janova. H XXIX/2, s. 27–28; P.R.: Umělci v Manětíně podle matrik – sochaři. VS XXVIII/1, 18–21; P.R.: Obyvatelé, grunty a chalupy v Nadrybech do začátku 19. století. Nadryby. Vesnička s dlouholetou historií. Nadryby 2018, 95–132; P.R.: Jeníkovice a nápravy na panství

Horšovský Týn. H XXIX/3, 37–40; P.R.: Sídla společenských elit v Oprechticích. H XXIX/3, 44–45; P.R.: Umělci v Manětíně podle matrik – sochaři II. VS XXVIII/2, 19–24; P.R.: Sídlo šlechty ve Smržovicích. H XXIX/4, 52–56; P.R.: Roubený zámek Lhotka. Hláška XXIX/4, 56–58; P.R.: Umělci v Manětíně podle matrik – sochaři III. VS XXVIII/3, 19–21; P.R.: Železářny města Plzně do poloviny 18. století. Laboutková, I. (ed.): Rozpravy Národního technického muzea v Praze 227 – Z dějin hutnictví 44 (Příspěvky k dějinám železáren, umělecké litiny a osobnostem hutnické vědy a vzdělávání). Praha, 7–36; P.R.: Sklárný Terešov a Terešov na Zbirožsku. SR 30, 3–15; P.R. – P. Mikota: Obory zvířecí, ptačí, rybí, včelí. DS 2018, 173–218; P.R.: Historické zajímavosti z Kokořova. JP XVI, s. 72–87; P.R.: V Mečkově a v Seči se bude slavit 700 let. JP XVI, s. 135–146.

2019: P.R.: Tvrz a zámek v Kolinci. H XXX/1, 5–10; P.R.: Neznámé sídlo v Dobříkově. H XXX/1, 12–14; P.R. – V. Chmelfr: Zámek Vlkyš v Heřmanově Hutí. H XXX/2, 17–22; P.R.: Umělci v Manětíně podle matrik – stavitelé. VS XXIX/1, 16–23; P.R.: Ceny nemovitostí hrabat z Vrtby v roce 1657. H XXX/3, 37–41; P.R.: Starckův zámek v Kaznějově. H XXX/3, 45–46; P.R.: Býkov a Robčice 1. část. VS XXIX/2, 18–23; P.R.: Rytířské sídlo Žitín. H XXX/4, s. 57–62; P.R. – M. Novobilský: Zámek Skalice a tvrz Smrčná, Plzeň 2019; P.R. – P. Mikota: Minerální závod Sv. Helena a František u Chrástu. P. Rožmberský – P. – Mikota, P. – Trnka, R. (ed.): Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech 3. Sborník přátel k životnímu jubileu Zdeňka Procházky. Plzeň, s. 65–90; P.R.: Žinkovy za rytířů a hrabat z Klenové a z Janovic Rožmberský. P. Rožmberský – P. – Mikota, P. – Trnka, R. (ed.): Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech 3. Sborník přátel k životnímu jubileu Zdeňka Procházky. Plzeň, s. 91–114; P.R.: Osady a samoty u Horšic. Luh, Vitouň (Liebstein) a Nový mlýn, Henigárovo, Hloupensko JP XVII s. 77–96; P.R.: V Chocenické Lhotě budou slavit kulaté výročí. JP XVII, s. 97–100; P.R. – P. Mikota: Pozůstatky minerálních závodů na bývalém plzeňském panství. DS 2019, 111–122; P.R.: Dělení Kousků ze Sobětiček o statek Lhotku. SK 10, 143–168.

Zuklín – poplužní dvůr s tvrzí a zámekem v lesích

Petr Rožmberský

Vysoko položená víska Zuklín (850–900 m n. m., obec Strašín, okr. Klatovy) situovaná v lesích Javornické hornatiny (na hranicích Plzeňského a Jihočeského kraje, Javorník 1066 m n. m., lyžařský areál Javorník) je přístupná silničkou odbočující ze silnice z Javorníku do Strašína (a dále do Sušice).

Záhadné počátky

Pojmenování lokality a význam slova Zuklín (později též Cuklín), neumí jazykovědci vysvětlit.¹⁾ Písemné prameny o lokalitě Zuklín se ze starších dob zřejmě nedochovaly, nebo dosud nebyly nalezeny. Lesnaté území, v němž se Zuklín nachází, náleželo ke statku Dobřš. Je možné konstatovat, že ve výčtu příslušenství statku Dobřš Kryštofa Koce z Dobřše z roku 1528 se lokalita Zuklín nevyskytuje. Bezdětný Václav Koc z Dobřše na Dobřši odkázal potom roku

1607 statek příbuzným Kocům z Dobřše, kteří si jej roku 1609 rozdělili na čtyři díly, držené pak k jejich statkům. Ve výčtu lokalit se Zuklín neobjevuje.²⁾ V dohodě o dělení se však mluví o kusu lesa „nad Zábrdím počna od té cesty, kteráž od Zuklína k Biskupovicům jde po levé straně, takový les dolů až do Zábrdí, tak jakž hranicemi vymezován jest. Item kousek lesu pod zuklínským mlýnem mezi obcí strašínskou a pohorskou“.³⁾ Lokalita Zuklín tedy již existovala (nejde-li o pomístní jméno), ale snad nebyla součástí statku Dobřš. Jistá je existence mlýna.

Jeden z dílů Dobřše roku 1616 koupila Anna Říčanská rozená z Klenové, manželka Jana Kryštofa Kavky z Říčan, který už předtím držel jiný z dílů. Roku 1631 Anna Říčanská koupila zbývající díly a tak opět spojila statek Dobřš v jeden majetkový celek.⁴⁾ Už roku 1615 Jan Kryštof Říčanský Kavka z Říčan obvěnil manželku Annu Říčanskou rozenou

z Klenové a Janovic. Věno jí pojistil na svém dílu statku Dobrš (Zuklín ve výčtu lokalit nejmenován), a také na několika mlýnech, též „na mlýně pod Zuklínem“.⁵⁾

Poprvé se vlastní Zuklín objevuje v písemných pramenech právě roku 1631 při prodeji zadluženého sirotčího statku Dobrš po Janu Kryštofovi Říčanském Kavkovi z Říčan vdově po něm Anně Říčanské Kavkové rozené z Klenové a z Janovic. Jednalo se o zámek Dobrš s poplužním dvorem, pivovarem a příslušenstvím, o „poplužní dvůr Zuklín se vším stavením“ a o několik vesnic či jejich částí.⁶⁾

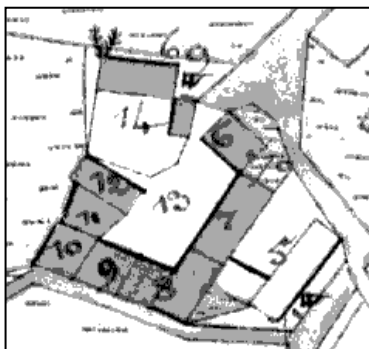
Zuklín je poměrně vzdálený od Dobrše (7,3 km západně vzdušnou čarou) a je možné hypoteticky předpokládat, že se majitelé dobršského statku snad po vymýcení části lesa získanou půdu snažili zhodnotit zemědělskou produkcí a vystavěli tam poplužní dvůr. Přibližně od poloviny 16. století totiž šlechta postupně přechází na hospodaření ve vlastní režii pomocí nově zakládaných poplužních dvorů. Na celém dobršském statku to byl po starém „rezidenčním“ poplužním dvoře v Dobrši tehdy jediný režijní „podnikatelský“ dvůr. Mlýn pod Zuklínem využíval energii vody Zuklínského potoka.

Statek Zuklín

Statek Dobrš dědil jediný syn uvedených rodičů, Jan Vilém Kavka z Říčan. Zemřel roku 1650 v Sušici bez potomků.⁷⁾ Snad právě on Zuklín odprodal od dobršského statku. Stalo se to roku 1644, kdy Jan Markvart Koc z Dobrše na Tažovicích Zuklín koupil. Když se po jeho smrti roku 1679 dělili o dědictví synové, obdržel Adam Humprecht statky Tažovice a Zuklín s tvrzemi, pivovarem, s poplužními dvory, ovčínem, mlýnem a dalším příslušenstvím.⁸⁾ V Zuklíně byl tedy poplužní dvůr s tvrzí a pod Zuklínem mlýn.

Zuklín byl přifařen do Strašína. Zdejší nejstarší matrika (1668–1699) je velmi poškozená, ale nejstarší zmínku o zuklínském mlýně se v ní podařilo najít hned roku 1668 (mlynářka Ludmila, mlynář Jakub), od roku 1678 se vyskytuje mlynář Josef s manželkou Markétou. Je jmenován zuklínský Jiří Krejčí (1681) a najdeme v ní ještě zmínky z roku 1695 o zuklínském pasáku, o novomanžlech z Malče a Nezdic poddaných zuklínského statku a staré (nečitelné) ze dvora Zuklína.⁹⁾

Adam Humprecht prodal roku 1681 Tažovice Františku Eusebiovi Khuenovi z Belasi, ale od něj zase roku 1695 získány nazpět.¹⁰⁾ V kartotéce Augusta Sedláčka najdeme poznámku, že F. E. Khuen z Belasi, říšský hrabě z Lichtenberku na Zuklíně, předal roku 1695 Adamu Humprechtovi Kocovi z Dobrše Tažovice a Hodějov, mimo Zuklína, a to směnou za statky Čachrov a Břeží.¹¹⁾ František

Bývalý poplužní dvůr Zuklín na císařském otisku mapy stabilního katastru r. 1837. Stavební parcela č. 6 – tvrz, č. 14 – zámek (cit. v pozn. 31).

Eusebius tyto statky vzápětí odevzdal svému bratru Jakubu Ferdinandovi Khuenovi.¹²⁾ František Eusebius se oženil s držitelkou panství Spálené Poříčí, kde okolo roku 1680 přistavěl část zámku, ale zadlužil se a roku 1689 byl jeho majetek zděděný po manželce v Poříčí odhadán a předán věřitelům.¹³⁾ Khuen panství pro dědice z manželčiny strany (Vratislavy z Mitrovic) spravoval špatně a musel okamžitě odtud odejít.¹⁴⁾ V Sedláčkově kartotéce najdeme ještě jednu poznámku: František Eusebius Khuen „na Poříčí a Zuklíně“ roku 1697 prodal lokalitu „Trnova“.¹⁵⁾ Proč se Khuen stále psal také na Poříčí, není jasné, neboť už by tam neměl mít žádný majetek.

Hrabě František Eusebius Khuen z Belasi a z Lichtenberku se tedy v závěru 17. století psal „seděním“ na Zuklíně. V té době už to dávno nebyla „doručovací adresa“, ale především vyjádřením vlastnictví. Přesto nelze vyloučit, že hrabě na Zuklíně alespoň nějaký čas přebýval. Znovu se oženil a vdova po něm, Eva Marie Khuenová, rozená Lažanská z Bukové, prodala roku 1708 Zuklín za 10 000 zlatých Václavu Ignáci, hraběti Vratislavu z Mitrovic¹⁶⁾ (dědic Spáleného Poříčí, které roku 1715 prodal¹⁷⁾). Václav Ignác, hrabě Vratislav z Mitrovic, už roku 1713 Zuklín prodal jezuitské koleji v Klatovech.¹⁸⁾ Jezuité koupili statek

Zuklín – renesanční tvrz od jihozápadu (foto M. Prýmas 2018).

Zuklín – renesanční tvrz od severovýchodu (foto P. Rožmberský 2018).

Zuklín, bohatý na lesy, za 9500 zlatých,¹⁹⁾ mělo k němu patřit 28 podaných ze čtyř okolních vesnic.²⁰⁾ Informaci se nepodařilo ověřit. Klatovským jezuitům náleželo také panství Střela s Hořticemi (Střelské Hořnice) u Strakonice.²¹⁾ Za jezuitů došlo k organizačnímu sloučení panství Střela, Hořnice a statku Zuklína.²²⁾

V roce 1707 byl zuklínským šafářem Tomáš Prex, roku 1708 v Zuklíně pracoval šindelář a až v roce 1709 se dozvídáme příjmení mlynáře zuklínského mlynáře Josefa – Holub († 1718). Roku 1712 jsou novomanželé Šimon Harant, kovář z Nahořan a Kateřina z Damiče označeni jako poddaní k „panství zuklínskému“ a tehdy je zmíněn zuklínský myslivec Kuliš. V zuklínském dvoře poroučel roku 1714 šafář Matěj Blahout, ale tehdy ho vystřídal správce Vojtěch Beran a od toho roku je zuklínským mlynářem Jiří Studnička. Od roku 1719 se jako zuklínský správce vyskytuje Jan Trejbal, jehož potomkům bývali kmotry hořtický purkrabí pan Antonín Melichar a jeho manželka. Trejbal byl zuklínským správcem ještě roku 1725.²³⁾

Na Müllerově mapě Čech z roku 1720 je Zuklín („Czuklin“) označen větším kroužkem – značkou pro vesnici.²⁴⁾ Vesnice zde však ještě neexistovala a měl být označen menším kroužkem – značkou pro osamocený poplužní dvůr. Ještě ani I. vojenské mapování z let 1764–1768 zde vesnici nezobrazuje. Mapování provedené od oka na světlíně uprostřed lesů ukazuje schematicky zakreslený trojkřídlý poplužní dvůr a na potoce mlýn.²⁵⁾

Vznik vesnice Zuklína

Jezuitský řád byl zrušen v roce 1773 a majetek klatovské koleje přešel pod Studijní fond, později pod Náboženský fond (císařský majestát, viz dále). Ještě topografie z roku 1786 uvádí na komorním panství Hořnice (Střelské) lokalitu „Czuklin“ obsahující jen jedno popisné číslo.²⁶⁾ Tato čísla byla zavedena roku 1771.

Opět nahlédneme do matrik. V roce 1772 byl zuklínským hajným František Hrneček (čp. 4), zároveň tu byl myslivec Václav Červenka (čp. 1), roku 1773 řídil chod dvora hořtický poddaný, šafář Vojtěch Czaba z čp. 1 (náleželi pod císařský majestát, tedy fond). Mlýn měl čp. 2.²⁷⁾

Následně byl zuklínský poplužní dvůr v rámci raabizace emfyteutizován – rozprodán. Od roku 1779 vznikají nová popisná čísla (5, 6, 7), v čp. 5 se usadil „svobodný obyvatel“, v ostatních hořtičtí podaný. Držitelé těchto čísel jsou někdy označováni jako sedláci nebo dominikalisté. Postupně přibývají další popisná čísla chalupníků a domkářů, ve vsi žijí podruzi, ale i tesař, švec, krejčí. V čp. 1 žije roku 1813 osobně svobodný revírník Jakub Oppl. Zemřel roku 1832 v 77 letech a na jeho místo nastoupil František Oppl. Často se střídali pachtýři podzuklínského mlýna čp. 2.²⁸⁾

Od Náboženského fondu koupil statek Zuklín roku 1809 Erasmus Obst. Roku 1812 Obst koupil i panství Střelské Hořnice a došlo k opětovnému majetkovému sjednocení Hořtic a Zuklína.²⁹⁾ V topografii z roku 1840 je statek Zuklín (Cuklin) součástí panství Střelské Hořnice; součástí statku Zuklína jsou vsi Zuklín, Maleč, Nahořanky a části Pohorska a Damiče. V dominikální vsi Zuklíně je 19 popisných čísel, bývalá vrchnostenská zámecká budova

(Schlossgebäude) sloužící jako obydlí fořta a dva mlýny a pila.³⁰⁾

Mapa stabilního katastru z roku 1837 ukazuje zděné budovy bývalého poplužního dvora rozdělené na jednotlivá čísla pro dominikalisty. Objekt v čele dvora nese parohy – jde o fořtovnu, obydlí revírníka, čp. 1. Domky rozptýlené v okolí jsou roubené. Roubený je také mlýn čp. 2, další mlýn čp. 16 je zděný, tak jako pivovar čp. 20. Ten vzniká někdy po roce 1837; je zakreslen až na indikační skice, kam se zaznamenávaly změny po dalších asi 30 let.³¹⁾

Bývalý pivovar v Podzuklíně (druhá citace v pozn. 32).

V rodině Obstů zůstal uvedený majetek až do počátku 80. let 19. století, kdy jej koupil Albert Dub. Potom se vystřídalo několik dalších majitelů. Pivovar v Podzuklíně (v hlubokém údolí Zuklínského potoka) s ročním výstavem kolem 100 hl založil Gustav Obst (poslední majitel G. Kronmüller a spol.) Výroba piva byla ukončena před rokem 1900.³²⁾

Tvrz a zámek Zuklín

Tvrz či zámek Zuklín nezaznamenaly ve svých Hradech ani August Sedláček,³³⁾ ani Hradky nakladatelství Svoboda,³⁴⁾ ani Panská sídla jižních Čech,³⁵⁾ ani Encyklopedie tvrzí.³⁶⁾ Dobře utajené panské sídlo se jednou větou objevilo až v práci o hradech, zámcích a tvrzích Klatovska v roce 2004, ovšem nikoli jako samostatné heslo, ale v seznamu neuvedených lokalit větou: Zuklín – zaniklá goticko-renesanční tvrz.³⁷⁾ Samostatného hesla se Zuklín dočkal v roce 2006: opatrně připouští, že v prostoru dvora lze předpokládat goticko-renesanční panské sídlo či zámek; dnes dvoru vévodí stará patrová sýpka se zbytky původních omítek a je možné, že se jedná o renesanční sídlo (čp. 5). Tradice jej však jednoznačně klade do vedlejšího čp. 1, dnes přízemního objektu se silným zdívmem v nároží dvora. Snad by se mohlo jednat o novější sídlo.³⁸⁾

Předpoklad o gotice není, vzhledem k výše podané historii, reálný. Dvůr s tvrzí mohl vzniknout někdy na přelomu 16. a 17. století, aniž bychom věděli, který šlechtic tu sídlil. Této dataci odpovídají nepatrné pozůstatky sgrafitové výzdoby patrového objektu v areálu bývalého dvora (čp. 5).

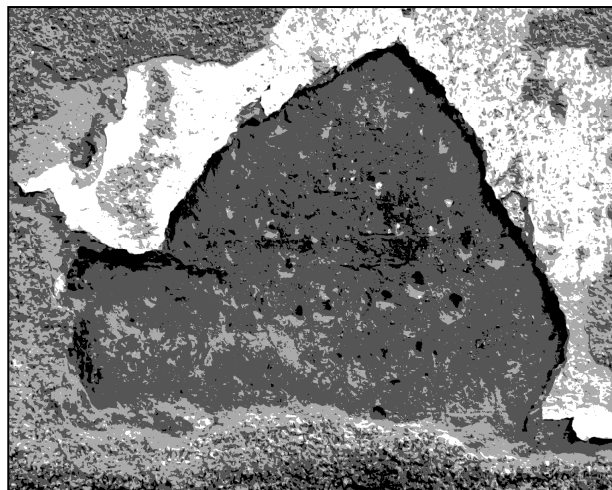
Bývalý poplužní dvůr Zuklín v r. 2017. A – renesanční tvrz, B – barokní zámček (<https://mapy.cz>).

Bývalý dvůr rozdělený na jednotlivá čísla vidíme na mapě stabilního katastru k roku 1837. Přístupný byl od severu bránou právě mezi čp. 1 (č. staveb. parc. 14) a čp. 5 (st. p. č. 6). Ostatní popisná čísla pak obklopují nádvoří. Na východní straně se ke dvoru přimyká roubený objekt čp. 7 (st. p. č. 5). Od té doby se dispozice bývalého dvora pozměnila vybourávkami a část objektů byla moderně upravena, zatímco jiné části chybí střecha. Pojednávané objekty jsou vedeny jako rekreační a jejich vlastníci žijí v Praze a ve Vimperku.³⁹⁾

Zda bývala patrová tvrz (čp. 5) sýpkou, není možné venkovní obhlídkou posoudit. Typická sýpková okénka nenalézáme. Objekt je upraven k obývání. Je přístupný od jihu vstupem ve verandě vystavěné u moderních materiálů, na níž spočívá podlaha pavlače s vchodem do patra a oknem. Na pavlač stoupá boční schodiště (vertikální komunikaci v interiéru tedy nelze předpokládat). Zdá se, že jde o mladší úpravy. Vysokou sedlovou střechu kryje plech. Další okno najdeme v patře západní štítové zdi, ve štítu je větrací okénko (nastojato); východní zeď má pouze větrací okénko ve štítě. Severní zeď má v přízemí a v patře po dvou okenních otvorech, v patře se jedná o trojdílná okna z 2. poloviny 20. století. Kamenný objekt stojí na čtvercovém půdorysu o rozměrech cca 10 x 10 m.⁴⁰⁾

Jen bedlivý pozorovatel si povšimne nepatrných pozůstatků sgrafitové výzdoby fasády čp. 5. Na západní štítové zdi je možné identifikovat do původní spodní tmavé omítky proškrábnuté dvojité linie větších obdélníků. Na zbytcích světlé vrstvy omítky jsou zbytky červeného líčení oddělující přízemí a patro. Pozůstatky linií jsou patrné i na severní zdi v místě odpadlé novější omítky. Nejzajímavější je však východní štítová zeď. Přízemí, patro a štít tu oddělují bílé lišty a především v patře a štítu, kde se dochovaly plochy svrchní bílé vrstvy omítky, jsou patrné pozůstatky složitějších sgrafit.⁴¹⁾ Ing. Jan Anderle je rekonstruoval jako zkřížené tulipány s velkými listy (viz obr.).

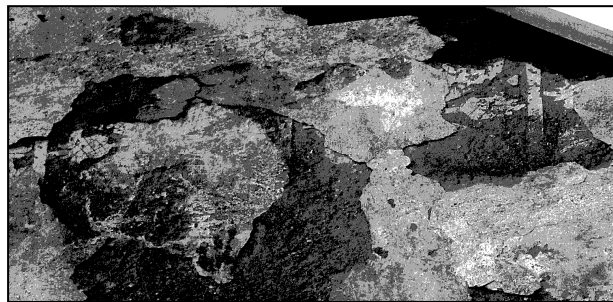
Zámček (čp. 1) by mohl být případným barokním sídlem zchudlého hraběte Khuena z konce 17. století. Později nesl čp. 1 a byl využíván ke správě zuklínského statku a k bydlení jeho správců, šafářů a myslivců/revírníků, kteří zde

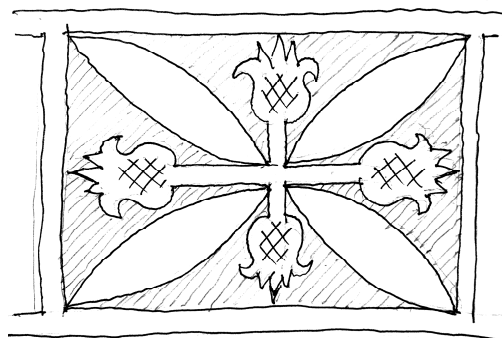
Zuklín – pozůstatek sgrafita na severní zdi renesanční tvrze (foto M. Prýmas 2018).

Zuklín – pozůstatky sgrafita na západní zdi renesanční tvrze (fotografie sgrafit upravil J. Anderle; šikmý snímek foto M. Prýmas 2018).

Zuklín – renesanční tvrz, detail pozůstatků sgrafit na východní zdi (foto P. Rožmberský 2018).

Zuklín – renesanční tvrz, pokus o rekonstrukci sgrafita (kresba J. Anderle 2019).

Zuklín – bývalý barokní zámek, nádvorní a štítová zeď (foto Š. Morávka 2019).

Zuklín – bývalý barokní zámek, severní zeď s lizénami (foto Š. Morávka 2019).

žili i po zrušení dvora. Umístění čp. 1 v celkem pravidelné dispozici dvora do severozápadního nároží není symetrické. Nepočítaje mladší přístavbu, stojí na obdélném půdorysu (cca 20 x 11 m). Podle informace majitelů v objektu s velmi tlustými zdmi nejsou klenuté prostory, jen nevelký klenutý sklípek.⁴²⁾

Okna zámku jsou lemována štukovými šambránami (okenní otvory v nádvorní zdi jsou výrazně menší a zřejmě starší), severní čtyřosá fasáda je členěna lizénami. Tloušťka zdí vede k domněnce, že objekt býval patrový. Sedlová střecha je kryta novými taškami. V západním štítu je okénko rámované půlkruhovým kamenným okoseným ostěním.

Vysloveně chybí stavební průzkum interiérů čp. 5 (i čp. 1), které by mohly skrývat zajímavé detaily, jako například výmalbu, klenby nebo portály.

Poznámky: **1)** Profous, A. – Svoboda, J.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV. Praha 1957, s. 789. **2)** Sedláček, A.: Hrad, zámek a tvrz Království českého XI. Praha 1897, s. 280–282. **3)** Národní archiv Praha (dále NA), fond Desky zemské větší, kniha č. 183, fol. D2. **4)** Citace v pozn. 2, s. 282. **5)** NA, kniha č. 137, fol. G10–G10v. **6)** NA, kniha č. 298, fol. C6–C7. **7)** Citace v pozn. 2, s. 282. **8)** NA, kniha č. 75, fol. J7v–J8. **9)** Státní oblastní archiv Plzeň (dále SOA), fond Sběrka matrik, římskokatolická fara Strašín, kniha č. 1, fol. 64, 64v, 26v, 34v,

Zuklín, zámek, okénko v západním štítu (foto L. Krčmář 2006).

58, 75v, 82v, 101v. **10)** Citace v pozn. 2, s. 105. **11)** Kartotéka Augusta Sedláčka (dále KAS), skříň A, řada A08, zásuvka A08E, lístek č. 1434. Dostupné na: <http://www.augustsedlacek.cz/?q=cs>. 159. **12)** Sedláček, A.: Hrad, zámek a tvrz Království českého IX. Praha 1893, s. 267. **13)** Sedláček, A.: Hrad, zámek a tvrz Království českého XIII. Praha 1905, s. 85. **14)** Faktor, F.: Popis okresu Bloviceho. Praha 1887, s. 93. **15)** KAS, skříň A, řada A08, zásuvka A08E, lístek č. 1586. **16)** http://www.sumava.cz/objekt_az/7631-zuklin [2. 7. 2019]. **17)** Citace v pozn. 13, s. 85. **18)** Sedláček, A.: Místopisný slovník historický Království českého. Praha 1908, s. 1022. **19)** Peters, K.: Dějiny jezuitské koleje v Klatovech, Časopis Společnosti přátel starožitností LI-LIII/1946, s. 247–248. **20)** Citace v pozn. 16. **21)** Citace v pozn. 2, s. 232. **22)** Citace v pozn. 16. **23)** SOA Strašín 2, s. 42, 48, 64, 84, 88, 94, 116, 132, 139, 206. **24)** <http://oldmaps.geolab.cz> – mapový list č. 17. **25)** <http://oldmaps.geolab.cz> – mapový list č. 230. **26)** Schaller, J.: Topographie des Königreichs Böhmen III. Prag u. Wien 1786, s. 159. **27)** SOA Strašín 3, s. 294, 295, 493, 562. **28)** SOA Strašín 4, fol. 17v; Strašín 5, fol. 3; Strašín 9; Strašín 10, s. 576; Strašín 11, s. 595, 596; Strašín 16. **29)** Citace v pozn. 18, s. 1022. **30)** Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt VIII. Prag 1840, s. 133. **31)** <https://archivnimapy.cuzk.cz> – katastr Zuklín. **32)** Citace v pozn. 16; <http://www.pivety.com/1948/1948/Z/Zuklin.html> [2. 7. 2019]. **33)** Citace v pozn. 2. **34)** Tříška, K. a kolektiv: Hrad, zámek a tvrz v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V. Praha 1986. **35)** Koblasa, P. – Kovář, D.: Panská sídla jižních Čech. České Budějovice 2003. **36)** Kolektiv: Encyklopedie českých tvrzí III. Praha 2005. **37)** Úlovec, J.: Hrad, zámek a tvrz Klatovska. Praha 2004, s. 275. **38)** Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 289. **39)** <https://nahlizeniidokn.cuzk.cz> [2. 7. 2019]. **40)** Autopsie podzim 2018. **41)** Citace v pozn. 40. **42)** Za zprostředkování děkuji Ing. Š. Morávkovi.

Ploskovice – komenda rytířského řádu johanitů a osudy následných sídel

Marek Rubeš

Když roku 1099 dobyla vojska první křížové výpravy Jeruzalém, nalezla tam funkční špitál s kostelem sv. Jana. Byl spravován laickým bratrstvem, které se konstitovalo roku 1154 v samostatný církevní řád. Brzy poté se řád militarizoval – vznikla v něm třída řádových rytířů. Rychle se šířil po Evropě, odkud získával zdroje pro financování války na východě. Angažoval se i v reconquistě na Pyrenejském poloostrově. Po ztrátě Svaté země roku 1281 pokračoval řád v bojích z ostrova Rhodu, kde měl v letech 1306/1310–1523 vlastní stát. Po jeho dobytí Turky dokázal založit nový suverénní stát na Maltě (1530–1798). Řád existuje dodnes a je dokonce subjektem mezinárodního práva.

V Čechách se řád objevil brzy po svém vzniku. Již roku 1169 vydal český král Vladislav I. (ostatně sám účastník druhé křížové výpravy) několik listin, v nichž potvrzuje řádu darované majetky. Prvním a dodnes hlavním sídlem řádu byla pražská komenda, ležící vedle dnešního Karlova mostu na malostranském břehu Vltavy.¹⁾

Zisk panství Ploskovice

Někdy za vlády knížete Soběslava II. obdržela tehdy jediná česká řádová komenda v Praze velkorysý dar od velmože Hroznaty z Peruce, zvaného Kadeřavý. Roku 1188 potvrdil tento dar kníže Bedřich.²⁾ Dar se týkal 10 vsí na Litoměřicku a Ústecku – Svádov, Kojetice, Březí, Horní Zálezly, Pohoří, Tašov, Proboštov, Neštětice, Krásné Březno a Ploskovice. Z dalších darů získal řád v blízkém okolí i Levínský újezd (kolem vsi Libov), území kolem Velkého Března a další rozptýlené vsi. Ve 13. století ovšem o většinu tohoto majetku řád přišel, převážně ve prospěch panovníků. Několik zbylých roztroušených vsí z ostatních donací bylo nadále spravováno z Prahy. Z celého Hroznatova daru zbyla jen ves Ploskovice³⁾ (okr. Litoměřice).

Dějiny ploskovické komendy do husitských válek

Z některých souvisejších mimopražských majetků vznikly kvůli snadnější správě samostatné řádové domy řízené komturem – komendy. Ty bývaly sloučeny do větších celků, převorství, spravovaných generálními převory. České převorství řídilo komendy nejen v Čechách a na Moravě, ale i ve Slezsku, Rakousích, Štýrsku, Korutanech, Kraňsku a příležitostně i v Polsku. Jedna z českých komend vznikla překvapivě i v Ploskovicích. První nejistá zmínka o ní pochází údajně z roku 1298. V jednom rukopisu z 15. století se dochoval opis listiny, týkající se města Litoměřice, k níž měla být přivěšena pečeť „commendatoris de Piescovicz“.

Vznik samostatné komendy bychom tedy mohli položit do poslední čtvrtiny 13. století.⁴⁾

Bohužel se o ní dochovalo jen minimum informací. V únoru roku 1366 bylo vydáno svolení pro kladského a ploskovického komtura Bernarda z Chotku, aby odcestoval k řízení svých dvou komend. Zřejmě pobýval tehdy v řádovém státě na Rhodu. Další zprávy máme z roku 1373, kdy proběhla vizitace. Do Prahy na ni dorazili z Ploskovic komtur Ctirad ze Zvířetic, řádový bratr Racek ze Štědré, světský prokurátor ploskovického domu a řádový služebný šlechtic Mikeš z Havlovic. Podle vizitačního protokolu žilo tehdy v komendě šest řádových bratří, z toho pět řádových rytířů a jeden řádový kněz. V čele komendy stál rytíř a Ploskovice jsou ve vizitaci řazeny mezi komendy (domus), nikoliv mezi farní domy (domus parochialis).⁵⁾

Snad poslední předhusitskou zmínkou je zpráva z roku 1414. Tehdy udělili velmistr řádu a konvent na Rhodu českému generálnímu převorovi Jindřichovi z Hradce do osobního užívání kromě komend v Praze, Manětíně, Ploskovicích a Českém Dubu i Uhřetěves.⁶⁾ Roku 1421 protáhlo Litoměřickem husitské vojsko pod vedením Jana Žižky. Ploskovičtí johanité zřejmě vyklidili svou komendu ještě před jeho příchodem. Žižka si nad nedalekou obcí Třebušín (na panství sousední komendy řádu německých rytířů Býčkovice) vystavěl nový hrad nazvaný Kalich.⁷⁾ Stal se jeho hlavním sídlem, podle kterého se dokonce psal jako Jan Žižka z Kalicha. Osudy Ploskovic během husitských válek neznáme. Nelze vyloučit, že podobně jako sousední býčkovické panství tvořily hospodářské zázemí právě hradu Kalich.

Johanitské Ploskovice jako zástavní panství

Po husitských válkách zůstaly Ploskovice formálně v majetku řádu, ale prakticky trvale byly zastaveny zástavním držitelům a samostatná komenda zde nebyla obnovena. Roku 1437 získal toto panství spolu s jinými statky od císaře Zikmunda Lucemburského zástavou bývalý husitský hejtmán Jakoubek z Vřesovic.⁸⁾ Jelikož potřeboval zlegalizovat svou držbu krušnohorského hradu Kyšperk, poskytl Ploskovice náhradou synovi jeho původního držitele Janovi z Polenska. Ten se ve smlouvě o litoměřickém landfrýdu z 25. 7. 1440 skutečně píše jako „Jan von Polenczk zu Ploschkevicz gesessin“.⁹⁾ Roku 1450 Jakoubek Janovi přenechal hrad Oltářník.¹⁰⁾ Ovšem v roce 1453 byla sestavena zvláštní stavovská komise, která měla provést úplnou revizi zástav a držeb královského a církevního zboží. Jakoubkova držba Ploskovic byla v roce 1454 bezproblémově uznána.

Johanité komendu zřejmě brzy poté vyplatili. Další zprávy máme z doby generálního převora johanitů Jošta

Pečeť generálního převora Jindřicha z Hradce z r. 1411 (Milec, M.: Rodové pečete. Brno 2011, s. 38).

Pečeť generálního převora Jošta z Rožmberka z r. 1461 (tamtéž, s. 20).

z Rožmberka (v úřadu v letech 1451–1467). Od roku 1454 byl současně i proboštem pražské kapituly a roku 1456 i vratislavským biskupem. Jošt sháněl peníze i dalšími půjčkami na již zastavená zboží. Na Ploskovice si vypůjčil 700 zlatých rýnských.¹¹⁾ Ploskovice poté zastavil Mikulášovi ze Sulevic. Po něm drželi zboží Pavel a Bušek, bratři ze Sulevic. Generální mistr johanitů Jan ze Švamberka povolil následujícímu zástavnímu držiteli Janovi z Rabštejna použít k opravě Ploskovic 200 kop grošů.¹²⁾

Roku 1496 se vzbouřili ploskovičtí poddaní proti tehdejšímu zástavnímu držiteli Adamovi z Drahonice, kvůli jeho nespravedlivému uvalování robot. 13. července dobyli ploskovic-kou tvrz, donutili Adama k jejich propuštění a panství předali Daliborovi z Kozojed.

Pečeť generálního převora Jana ze Švamberka z r. 1484 (tamtéž, s. 103).

Krajský hejtmán ale tvrz znovu obsadil a Dalibora zajal. Ten byl poté uvězněn ve věži Daliborka na Pražském hradě, která byla mimochodem pojmenovaná podle něho. Nález zemského soudu zněl jasně: „Poněvadž Adamovi od lidí jeho tvrz Ploskovice mocí vzata jest a jsa raněn a chtě hrdlo své zachovati, musel se jim proti právu a řádu podle jich vůle zapisovati, kterážto věc stala se jemu neslušně, neprávě, neřádně, o čemž Dalibor dobře věda, statek jeho neprávě vzatý k sobě přijal a v tom statku byl a jeho užíval: že jest v tom neprávě a nešlechtně učinil proti právu a řádu. A pro takový jeho účinek zlý páni a vladyky jej ve svou kázeň berou a hrdlo ztratil, kteréhož na hrdle trestati ráčí.“¹³⁾

Adam Ploskovský z Drahonice přenechal zboží roku 1513 Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu.¹⁴⁾ Roku 1529 sice držel ploskovické panství přímo tehdejší generální převor Jan z Rožmberka, ale Zdeňk Lev předal své nároky Václavovi Trčkovici z Vitence. Ten někdy před rokem 1533 panství skutečně získal a seděl zde až do své smrti v roce 1539. Generální převor Jan z Vartenberka se pokusil statek okamžitě znovu pronajmout na 10 let královskému městu Litoměřice v částce 4250 kop grošů, ale Trčkova vdova kvůli nevyplacení zástavní sumy soud vyhrála. Nový generální převor Zbyněk Berka z Dubé raději panství prodal čtyřem synům zemřelého Václava Trčky do dědičného vlastnictví.¹⁵⁾ Tím skončily definitivně dějiny johanitů na Ploskovicích.

Střípky z ekonomiky komendy

Jediné informace máme z vizitačního protokolu z roku 1373. Roční příjem z platů poddaných činil tehdy necelých 50 kop grošů. Z jiných zdrojů, tedy nepochybně z výnosů vlastního režijního hospodaření měla komenda příjem 60 kop grošů. Celkové příjmy tedy činily ročně 110 kop grošů. Uvedeny jsou i výdaje: 40 kop grošů za nákup potravin a zaopatření obyvatel komendy a příchozích hostů, 22 kop za mzdy čeledi ve dvorech a nájemných pracovníků na vinicích a 13 kop za oblečení pro bratry i čeled. Tyto výdaje byly ve výši celkem 75 kop grošů, takže komenda byla zisková. Z výnosů se ale musely uhradit ještě platby řádovému centru (responze) a další výdaje. Některé známe z pražského

urbáře z roku 1376. Královská berně v Ploskovicích činila 13 kop a 52 grošů, papežský desátek 8 kop a poplatek „pecunia iuristarum“ 12 grošů.¹⁶⁾ Johanité tedy v Ploskovicích nespolehnali jen na platy poddaných, ale většinu příjmu zřejmě tvořilo jejich vlastní hospodářství (podobně jako u sousední komendy řádu německých rytířů Býčkovice). U komendy měli minimálně jeden větší hospodářský dvůr s čeledí a drželi zde i vinice, ke kterým si najímali pracovníky.

Panství Ploskovice

Ves Ploskovice získal řád johanitů před rokem 1188. V poslední čtvrtině 13. století zde vznikla samostatná komenda. Z roku 1255 pochází listina louckého opata Štěpána, v níž rozsuzuje spor o desátky z Ploskovic, Staňkovic a Myštic mezi johanity a benediktýnským klášterem Břevnov. Johanité spor tehdy prohráli, ale vsi drželi nastálo.¹⁷⁾ Ne všechny johanitské vsi v okolí ale patřily pod ploskovickou komendu. Pražský konvent koupil roku 1340 za 180 kop grošů svobodné dědiny ve vsích Trnovany a Podvinní. 13. 7. 1346 získal za pronájem své vsi Pochvalov na dobu života ves Maškovice od Buška z Rochova a jeho ženy. A v urbáři pražské komendy z roku 1376 jsou zapsány i blízké vsi Vinné a Těchobuzice.¹⁸⁾

První soupis ploskovického panství pochází až z roku 1545 z prodeje panství bratřím Trčkům z Vitence. Je zde uvedeno: Ploskovice – tvrz a dvůr, vsi Těchobuzice, Újezdec, Pohořany, Maškovice, Myšnice, Staňkovice, Všeradiště, Chudoslavice, Vinné, Horní Nezly a Byňov a části vsí Trnovany a Podvinní.¹⁹⁾ Podle těchto údajů můžeme panství komendy Ploskovice přece jen v hrubých rysech rekonstruovat. Vyloučíme vsi pražské komendy (Trnovany, Podvinní, Maškovice, Vinné a Těchobuzice). Jisté jsou naopak Ploskovice, Staňkovice a Myšnice. Zřejmě k ploskovické komendě náležely i vsi Chudoslavice, Horní Nezly, Všeradiště a možná Byňov, který však spíše původně spadl do majetkového komplexu kolem Ústí nad Labem. Pohořany byly nejspíše připojeny až po husitských válkách.

Ploskovice – současná podoba bývalé úřednické budovy, postavené na místě bývalé tvrže. Vlevo arkádová chodba, spojující budovu se zámek (foto V. Rubešová 2019).

Poloha a stavební podoba komendy a následných sídel

Komendu johanitů v Ploskovicích nepochybně tvořil kromě obytných budov i hospodářský dvůr. Celek byl zřejmě obehnan zdí. Jednalo se ale jen o jednoduché prosté opevnění, úloha komendy byla spíše v ekonomické oblasti. Roku 1373 hovořil Mikeš z Havlovic o komendě jako o „curii“. Prameny z druhé poloviny 15. století místní sídlo označují jako tvrz. Snad se tak v širším významu označoval opevněný areál dvora s obytnou budovou komendy, v užším

Ploskovice na mapě I. vojenského mapování 1764–1768. Vlevo obdélný hospodářský dvůr, v jeho nároží zvýrazněná čtyřkřídlá budova starého zámku (bývalé tvrze – zvýrazněno). Nový zámek leží vpravo od dvora uprostřed zahrady (citace v pozn. 21).

Ploskovice na mapě císařského otisku stabilního katastru z r. 1843. Na místě bývalého starého zámku v nároží hospodářského dvora je již postavena úřednická budova (citace v pozn. 23).

významu zřejmě přímo obytná budova. Málo pravděpodobné je, že by komenda byla během husitských válek zcela zničena a tvrť byla novostavbou. Zřejmě v letech 1545–1575 byla stará, několikrát opravovaná tvrť přestavěna na renesanční zámek. Po třicetileté válce byl několikrát vydrancovaný zámek barokně upraven. V ploskovickém urbáři z roku 1673 máme dochován popis tohoto zbarokizovaného sídla.²⁰⁾

Tento starý zámek samozřejmě nevyhovoval novým nárokům. Někdy mezi lety 1720–1725 si tedy v jeho sousedství nechala vybudovat tehdejší majitelka panství Marie Anna Františka, rozená vévodkyně sasko-lauenburská nový

přepychový zámek. Tuto situaci zobrazuje mapa prvního vojenského mapování (1764–1768). Nový zámek byl spojen otevřenou arkádovou chodbou se starým zámkem. Starý zámek byl tehdy čtyřkřídlá budova stojící v nároží hospodářského dvora.²¹⁾ Podle starého popisu měl obdélný vnitřní hrboilatě vydlážděný dvůr, vysoké těžké štíty, nestejná zamřížovaná okna a klenuté místnosti.²²⁾ Starý zámek se ale dodnes nedochoval. Pro svou zchátralost byl roku 1816 zbořen. Po roce 1850 byl radikálně přestavěn i nový zámek. Na místě starého zámku vznikla nová jednoduchá patrová klasicistní budova jako sídlo správy panství – „úřednický dům“. Tuto situaci zachycuje císařský otisk mapy stabilního katastru z roku 1843.²³⁾

Ploskovice – úřednická budova při pohledu z bývalého dvora. Vpravo v pozadí zámek (foto V. Rubešová 2019).

Závěrem lze říci, že z bývalé komendy johanitů v Ploskovicích se nedochovala nejen žádná písemnost, ale ani hmotné pozůstatky. Lze jen zpekulovat, že původně ležela v severovýchodním nároží dodnes dochovaného hospodářského dvora. Po husitských válkách byla zřejmě upravena na šlechtické sídlo zástavních držitelů – tvrť. Z ní vznikl přestavbou renesanční zámek, který byl později zbarokizován. Začátkem 19. století byl i ten zbořen a na jeho místě byla postavena budova pro úředníky panství, která se dochovala dodnes. Na bývalé opevněné sídlo neukazují ani žádné terénní pozůstatky. Celá situace je dnes totiž velmi znejasněna ohromnými terénními úpravami z doby výstavby nového zámku a jeho zahrady, které setřely všechny stopy. Původně na místě dnešního nového zámku a zámecké zahrady tekla mělkým bažinatým údolím Ploskovický potok, ale i ten je dnes zatrubněn. Proto bohužel zůstávají tyto úvahy jen pravděpodobnou hypotézou.

Poznámky: 1) Skopal, M.: Založení komendy johanitů na Malé Straně. Příspěvek k otázce příchodu řádu do Čech. In: Pražský sborník historický 26. Praha 1993, s. 7–37. 2) Friedrich, G. (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. Pragae 1904–1907, s. 292–294. Dostupné na: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RM/952/charter>. 3) Velimský, T.: Trans montes, ad fontes! (Přes hory, k pramenům!). K roli újezdů při středověké kolonizaci středních a vyšších poloh na území severozápadních Čech. Most 1998, s. 64. 4) Emler, J. (ed.): Regesta diplomata nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. Pragae 1892, s. 820; Čelakovský, J. (ed.): Sbírká pramenů práva městského Království českého II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225–1419. Praha 1895, s. 5. 5) Svoboda, M.: Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12.–16. století. Nepublikovaná disertační práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Brno 2006, s. 91–92. 6) Citace v pozn. 5, s. 161. 7) Goll, J. (ed.): Vavřince z Březové kronika husitská. In: Prameny dějin českých V. Praha 1893, s. 483. 8) Palacký, F. (ed.): Registra zápisův královských i obecných r.

1454. In: Archiv český II. Praha 1842, s. 452–453; Böhmer, J. F.: Regesta Imperii XI: Dokumenty císaře Sigmunda 1410–1437. In: Altmann, W. (ed.): Dotisk z edice Innsbruck 1896–1900. Hildesheim 1968, s. 383. **9)** Jecht, R. (ed.): Codex diplomaticus Lusatiae superioris IV. Görlitz 1911–1927, s. 147–151. **10)** Lehký, I. – Sýkora, M. (ed.): Oltářník. Hrad Jakoubka z Vřesovic. Most 2015, příloha 1 – edice listin, s. 98–100. **11)** <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RM/1036/charter>. **12)** Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého XIV. Praha 1923 s. 376. **13)** Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských Království českého II. Praha 1872, s. 499. **14)** <http://monasterium.net/>

mom/CZ-SOAT/CizyStatky/534/charter. **15)** Národní archiv Praha, fond Desky zemské větší, kniha č. 7, fol. B7. **16)** Citace v pozn. 5, s. 92. **17)** Šebánek, J. – Dušková, S. (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/1. Pragae 1974, s. 116–118. **18)** Citace v pozn. 5, s. 93. **19)** Citace v pozn. 15. **20)** Slívková, H.: Marie Anna Savojská a zámek Ploskovice. Nepublikovaná diplomová práce Katolická teologická fakulty Univerzity Karlovy. Praha 2016, s. 26. **21)** <http://oldmaps.geolab.cz>, map. list č. 40. **22)** Anděl, R. a kol.: Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Praha 1984, s. 380. **23)** <https://archivnimapy.cuzk.cz> – katastr Ploskovice.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

V. ročník kastellologické konference k počtě prof. Tomáše Durdíka na Křivoklátě

Josef Hložek

Ve dnech 1. a 2. 11. 2019 se v prostorách státního hradu Křivoklát konal V. ročník mezinárodní kastellologické konference věnované památce prof. PhDr. Tomáše Durdíka DrSc. V letošním roce si v průběhu dvou konferenčních dnů vyslechlo téměř šest desítek badatelů a zájemců o problematiku středověku a opevněných sídel sedmnáct příspěvků z oblasti české, evropské i mimoevropské kastellologie, archeologie středověku a památkové péče. (mj. o stromovém sálu na hradě Bechyně, hradu Budětice) Setkání na hradě bylo doplněno tradiční vzpomínkovou pobožností, krátkým setkáním u vzpomínkové růže za Tomáše Durdíka v hradní zahrádce vzpomínkových růží a prohlídkou vybraných částí hradního areálu. Příspěvky, které na konferenci zazněly, budou publikovány v časopisu Castellologica bohemia, vydávaném Katedrou archeologie Západočeské univerzity. Konference byla pořádána v tradiční spolupráci mezi Archeologickým ústavem AV ČR, Praha, v. v. i., Katedrou archeologie a Fakultou filozofickou Západočeské univerzity v Plzni, Národním památkovým ústavem – Správou státního hradu Křivoklát, Náboženskou obcí Církve československé husitské v Křivoklátě, Pražskou diecí Církve československé husitské a Společností přátel starožitností. Zvláštní poděkování za trvalou podporu celé akce pak náleží správě státního hradu Křivoklát, zejména pak kastelánovi hradu Mgr. Petrovi Slabému.

Státní hrad Křivoklát. Účastníci konference v průběhu prvního dne setkání. Foto L. Kursová.

Tvrz Pitárné

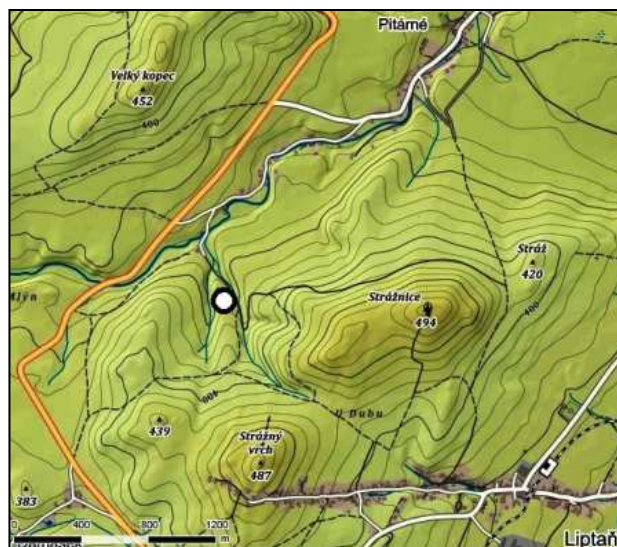
Jiří Synek

Pitárné (německy Pittarn) je dnes část obce Vysoká v okrese Bruntál. První zmínka o vsi se dochovala z roku 1267 a to s názvem Pittarn. Leží na soutoku potoka Mušlov a říčky Osoblahy

a původně byla biskupským lénem. Historické prameny týkající se vesnice Pitárné se v mnoha ohledech rozcházejí. První spolehlivější zdroje pochází až z roku 1763, kdy místní pradelna Gudrun Heike založila kroniku své rodné vsi. Bylo zde hodně mlýnů.¹⁾

O vzniku zdejšího sídla (tvrze) se nám nedostává žádných zpráv. Máme pouze novodobou informaci, že zbytky opevněné lokality se nalézají na nízkém hřebetě na západním konci vesnice.²⁾

Po průzkumu jihozápadního okraje vsi zjistíme, že do potoka Mušlov přitéká zprava bezejmenný potůček. Ten se jižně od bývalé hájovny (dnes rekreační zařízení) rozvětňuje. Obě jeho větve svírají malou zalesněnou ostrožnu s poměrně prudkými svahy. Na jejím

Orientační mapa okolí lokality. Opevnění vyznačeno kroužkem.

Val opevnění na jihu (foto autor 2017).

severním konci se skutečně nachází zmíněné zbytky opevněné lokality. Je snad možné připomenout, že nedaleké vrhy se jmenují Strážnice, Stráž a nejbližší lokalitě Strážný vrch.³⁾

Areál půlkruhového tvaru, délky na hraně ostrožny přibližně 30 metrů a poloměrem asi 20 metrů je obklopen znatelným obloukem místy i kamenitého valu. Ten se táhne po svahu ostrožny od jihu až k severu, kde plynule přechází do východního údolí. Val je dosud nejvýraznější ve směru přístupu po hřbetu ostrožny od jižní strany. Zde je před ním i náznak příkopu. Na západní straně opevnění zcela chybí, zde ostroh spadá prudce do údolí. Od tohoto hřbetu na západě se směrem k oblouku valu opevněná plocha mírně svažuje, teprve za valem prudčeji spadá do východního údolí rozvětveného bezejmenného potůčku.

Momentálně (2017) je lokalita zalesněna hustým neudržovaným porostem a autorovi článku se ji nepodařilo spolehlivě zdokumentovat. Pro intenzivní sluneční svit nebyla pořízena ani lepší fotodokumentace.

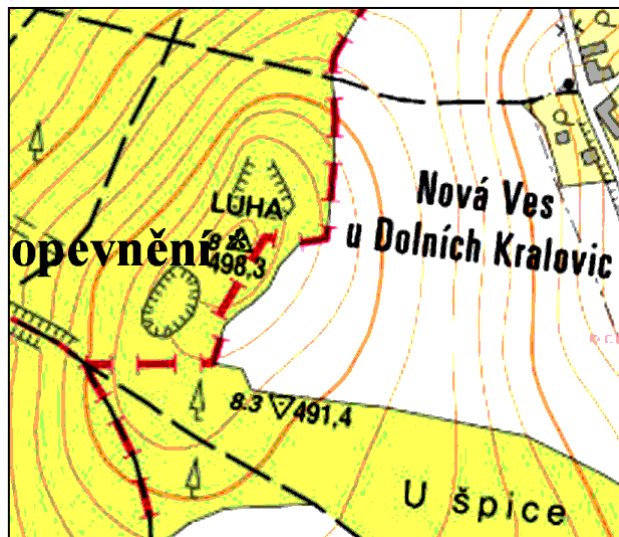
Soudě dle způsobu zachovalých zbytků opevnění a absence jakýchkoliv staveb, můžeme vznik tohoto sídla ztotožnit již s obdobím první zmínky o vesnici. Upřesnit stáří lokality může ale pouze odborný archeologický průzkum. Snad tento článek poslouží jako námět pro zdejší badatele a tato lokalita bude pak zařazena jako jedna z dalších do seznamů moravských a slezských hradů, hrádků a tvrzí.

Poznámky: 1) <http://www.obec-vysoka.cz/informace-o-obci> [7. 2. 2019]. 2) Informační tabule ve vsi. 3) <https://mapy.cz>.

Opevnění Starý zámek u Nové Vsi u Dolních Kralovic

Jakub Vazač – Jan Vazač

Tato lomem poškozená opevněná lokalita se nachází na kopci Luha (498 m n. m.), přibližně 6 km západně od Ledče nad Sázavou (okr. Havlíčkův Brod). Přestože z většiny náleží do katastru vsi Kounice (část obce Vlastějovice, okr. Kutná Hora), bývá tradičně spojována s nedalekou Novou Vsí u Dolních Kralovic (část obce Hněvkovice, okr. Havlíčkův Brod), jíž přísluší jen její okrajová část (obr. 1).

Obr. 1: Poloha opevnění na mapě (<https://historickemapy.cz/uzk/pohledy/archiv.html>).

Popis

Opevnění zaujalo oválný vrchol kopce o rozměrech zhruba 20 x 35 m, jenž poskytoval dobrý výhled do okolí, neboť představoval nejvyšší bod mírně zvlněné planiny ohraničené na východě úpatím vrchu Melechov (715 m n. m.), na jihu řekou Želivkou, na severu řekou Sázavou a na západě soutokem těchto vodotečí. Dodnes se z něj dochoval jen jeho zcela zplanýrovaný jižní okraj;

zbylá část padla za obětí lomu na krystalický křemenec, který byl otevřen ve 2. polovině 19. století, aby zásoboval stavbu blízké silnice spojující Novou Ves s Kounicemi, ale pracoval ještě dlouho po jejím dokončení¹⁾ (obr. 2).

Přibližnou podobu Starého zámku známe jenom díky Augustu Sedláčkovi, který ve 12. dílu Hradů popsal jeho pozůstatky jako „kus příkopu a jámy na způsob provalených sklepů“.²⁾ Zda ony „jámy“ skutečně upomínaly na zaniklé podsklepené nebo zahloubené stavby neznámé konstrukce se asi nikdy nedozvíme. Sedláčkem zmiňovaný příkop zřejmě chránil celkem snadno přístupnou severní, východní a jižní stranu opevnění, na západě jeho účel plnil strmý sráz. Pozůstatky příkopu by mohly být nevýrazné terénní vlny a stupně znatelné pod severním a východním okrajem lomové jámy, pokud ovšem nevznikly až při lomových a lesních pracích, což se zdá pravděpodobnější.

Těsně pod opevněním zlikvidovala další část lomu jižní svah kopce, po kterém by mohla vést jedna z možných tras přístupové komunikace.³⁾

Pokus o nástin historie

Při pátrání po historii opevnění narážíme na několik problémů. Předně neznáme jeho skutečné jméno, neboť toponym Starý zámek představuje běžné lidové pojmenování zaniklých fortifikací a místní název „V Luhách“ je odvozený od charakteru přilehlého polesí. Z lokality také chybí časově zařaditelné nálezy a nejistá je i její kategorizace, proto ji autoři tohoto pojednání neutrálně označují jako opevnění.

Čistě hypoteticky by Starý zámek mohl být pravěkého nebo raně středověkého původu, i když pro tato období nejsou v širším okolí doložena ani předpokládána žádná trvalá osídlení,⁴⁾ kromě domnělého hradiště „Kříže“ u Ledče nad Sázavou.⁵⁾

Především regionální badatelé považují opevnění za tvrz neznámého zemanského rodu, jenž údajně držel 300 m severovýchodně ležící Novou Ves.⁶⁾ Ta se prý poprvé zmiňuje roku 1305, kdy kupec Reiner z Florencie prodal sedleckému opatovi Heidenrichovi za 200 hřiven stříbra hrad Krivsoudov a tvrz Herálec s jejich příslušenstvím. Z listiny však vyplývá, že se nejedná o Novou Ves u Dolních Kralovic, nýbrž o její dodnes přesně nelokalizovanou jmenovkyni náležející ke zboží 30 km vzdálené tvrze v Herálci u Humpolce. Původce tohoto omylu zřejmě spletlo, že nedaleko dolnokralovické Nové Vsi leží vsi Budčice, Březina a Laziště, v listině jmenované mezi zbožím krivsoudovského hradu.⁷⁾ Nepřímo se Nové Vsi týká roku 1454 ověřený zápis, jímž císař Zikmund Lucemburský dne 23. listopadu roku 1436 zastavil ji oklopující vsi Hněvkovice, Zahájí, Kounice, Chotěměřice a Budeč, jež náležely Svatovítské kapitule, Mikuláši Trčkovi z Lípy.⁸⁾ Skutečně poprvé se dolnokralovická Nová Ves připomíná až v roce 1550, kdy ji Trčkové z Lípy prodali spolu s městečkem Hněvkovicemi a vesnicemi Zahájím, Kounicemi, Chotěměřicemi, Štičím, Budčím, Žibřidovicemi, Habrovčicemi a Čejticemi za 1800 kop českých grošů Bedřichu Lukaveckému z Lukavce.⁹⁾ Byla tedy vysazena až mezi polovinami

Obr. 2: Lomová jáma v místě tvrze (foto Jan Vazač, 2018).

15. a 16. století, o čemž svědčí také volnější uspořádání její zástavby, příznačné pro mladší vsi živelně zakládané v již kolonizované krajině. Nelze však vyloučit, že ji mohla předcházet vesnice s opevněním související, jež zanikla před rokem 1436, aniž by vstoupila do písemných dějin.

Jak již bylo výše zmíněno, námi sledovaná oblast patřila až do husitských válek Svatovítské kapitule. Té mohl Starý zámek sloužit jako kolonizační opěrný bod, a také jako sídlo správy hněvkovické obce a jejích vlastníků z řad kanovníků. Tyto funkce jsou obecně připisovány předpokládané starší tvrzi v Hněvkovicích, tvořící centrum kapitulního statku již roku 1262, kdy se zmiňují poprvé,¹⁰⁾ avšak tato tvrz není písemně ani hmotně doložena, a tak je možné, že její úlohu plnilo, anebo ji předcházelo námi popisované opevnění, příhodně ležící uprostřed Hněvkovicka. Zakladatelem či uživatelem Starého zámku také mohl být kapitulní man z řad nižší šlechty, který měl povinnost chránit kapitulní državu proti nepřátelskému vpádu.

Málo pravděpodobná se jeví možnost, že opevnění založily Trčkové z Lípy pro zajištění uchváceného církevního zboží. Ti totiž zabrané či zakoupené menší statky připojovali k významnějším centrům rodového dominia a tamní sídla správy většinou nechávali zpustnout. Tak tomu bylo i v případě Hněvkovicka, jež bylo po čas trčkovské držby součástí lipnického panství.¹¹⁾

Zcela zavrhnout nelze ani variantu, že opevnění bylo zbudováno až za třicetileté války, aby kontrolovalo širší okolí a provoz na cestách spojujících Ledč nad Sázavou s Dolnokrálavickem a Zručkem. O tom, že se tento druh fortifikace na Ledčsku vyskytuje, svědčí 15 km severovýchodně ležící „Valy“ u Horní Prošic. Dalším zástupcem by mohlo být neznámé opevnění „Na šancích“ nad Hamry u Ledče nad Sázavou.¹²⁾

Závěr

Starý zámek patří mezi lokality, u nichž dává absence hmotných a písemných pramenů průchod mnoha teoriím, z nichž ty nejznámější byly shrnuty do tohoto pojednání. Zda se některá z nich blíží pravdě, lze zjistit jedině hlubším poznáním zdejší historie a odborným průzkumem lokality, který by rozpoznal případné pozůstatky opevnění a přinesl datovatelné archeologické nálezy.

Poznámky: 1) Pleva, F.: Toulky Vrchovinou, Pelhřimov 2007, s. 205. 2) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého XII. Praha 1900, s. 203. 3) Výsledky průzkumu a hrubého přeměření areálu pásmem autory 29. června 2018. 4) Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha 2003, s. 86–87. 5) Hejhal, P.: Pravěké a raně středověké osídlení české části Českomoravské vrchoviny. Disertační práce, FF MU, ÚAM, Brno 2009, s. 73, 109. 6) Citace v pozn. 1, s. 205. 7) Emler, J. (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. Praha 1882, s. 154. 8) Palacký, F.: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I. Praha 1840, s. 531. 9) Citace v pozn. 2, s. 203. 10) Citace v pozn. 7, s. 878–879. 11) Citace v pozn. 2, s. 203. 12) Dejmal, M. – Knápek, A. – Machová, B. – Příštická, M. – Těsnohlídka, J. – Vágner, M.: Opevnění v poloze „Na šancích“ u Ledče nad Sázavou, *Studia archaeologica Brunensia* 21/2016, č. 1, s. 185–205.

Už jste četli...?

V nakladatelství NLN s.r.o. vyšla publikace autorů Od Miroslava Dejmal, Libora Jana a Rudolfa Procházky pod názvem **Na hradech a tvrzích**, věnovaná jubileu 75. narozenin Miroslava Plačka. V jednotlivých kapitolách - Sídla, šlechta, vojenství; Hrad, zámky, tvrze, Středověká každodennost; Od středověku k ranému novověku - jsou publikovány příspěvky spolupracovníků a přátel jubilanta. Problematiky hradních sídel se týkají zejména příspěvky: P. Drnovský, J. Šrámek: K zániku hradů Adršpach, Belveder, Skály a Výzmburk. R. Vrla: Hrad Střílky. M. Sýkora: Hrad Paradis. J. Urban: Obležení a pád hradu Comštejn. V. Razím: Věž hradu Rýzmburku a otázky její obytné funkce. Na 486 stranách přináší

kniha řadu nových informací a neotřelých pohledů nejen do kastelologie, ale i do archeologie středověku. Doporučená cena 499,- Kč.

Z. Hermsdörfer

Památky jižních Čech 9/2018. Číslo obsahuje dva články týkající se hradu/zámku ve Vimperku, autoři: Jiří Havlice – Vojtěch Brož – Ivan Sámel).

Redakce

P. Rožmerský, M. Novobilský: **Zámek Skalice a tvrz Smrčná** (okres Prachatice) – jubilejní 50. číslo edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa vydalo nakladatelství P. Mikota. Publikace přináší na 56 stranách s 48 obrázky historii a popis těchto málo známých památek; cena 50 Kč.

Již třetí vydání publikace Petra Rožmerského **Dvory plaských cisterciáků** přináší informace o současném stavu, aktuální fotografie a řadu nových zjištění. Oproti předchozím vydáním se brožura rozrostla o 12 stran a přibýlo barevných obrázků.

Na stopě (pre)historie jihozápadních Čech 3 – Sborník přátel k životnímu jubileu **Zdeňka Procházky**. Již třetí svazek edice věnované amatérským badatelům v tomto regionu. Kastelologii zastupují příspěvky: J. Chlevišťan: Příspěvek k vrchnostenské zahradě v Tachově. T. Karel: Zámek v Ošelině. P. Rožmerský: Žinkovy za rytířů a hrabat z Klenové a z Janovic. Objednávky pmikota@post.cz, cena 150 Kč.

Nakladatelství Petr Mikota, pmikota@post.cz

Z hradů, zámků a tvrzí

Panenská (okres Jindřichův Hradec) - ve druhé polovině roku 2019 proběhl na lokalitě první archeologický výzkum. Ten inicioval spolek Jamník z Jemnice vedený předsedou Petrem Vedrou. Výzkum vedl David Zimola, vedoucí archeologického oddělení Muzea Vysočiny Jihlava. Byly odkryty dvě místnosti, většinou z nasucho kladených kamenů, našly se ale i zbytky vápenné malty a vypálené mazanice. Objevená tmavá keramika je datována přibližně na konec třináctého či začátek století čtrnáctého. V jedné z místností se našlo keramiky větší množství, malá část byla i zdobená. Prostora zřejmě mohla sloužit na přípravu pokrmů. Odhalené základy byly provizorně zakryty a výzkum má pokračovat i následující rok.

Jiří Synek

Archeologové objevili v polovině tohoto roku při rekonstrukci renesančního paláce na hradě **Helštýně** (okr. Píseň) části gotických místností původního hradu. Odkryli je pod sutinami v renesančním paláci, který je nyní rekonstruován (bude i zastřešen). Objevené označují za unikátní v regionálním i tuzemském měřítku. Uvedl to vedoucí průzkumu Zdeněk Schenk, který mj. s trochou nadsázky poznamenat, že se podařilo objevit hrad pod hradem, tedy části gotických místností východního paláce z doby pánů z Kravař. Díky renesanční přestavbě, během níž došlo k zasypání původních místností, se podařilo v podstatě zakonzervovat původní stav jejich interiéru. Právo, 17. 8. 2019.

Václav Chmelř

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: marcela.lodrova@seznam.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

Jednatelkou výboru Rady KAS byla zvolena na schůzi dne 20. listopadu **Mgr. Marcela Waldmannová**, archeoložka v NPU Plzeň. Redaktorem Hlásky bude **Mgr. Václav Chmelř, Ph.D.**, email pro komunikaci s redakcí zůstává rozmber@post.cz.

Funkcionáři poboček zašlou Radě nejpozději do 10. března Zprávy o činnosti a Zprávy o hospodaření poboček za rok 2019 mailem na adresu marcela.lodrova@seznam.cz.

Redakce Hlášky přeje čtenářům a hlavně autorům Hlášky v novém roce především hodně zdraví a hodně badatelského nadšení. Všem, kteří se zasloužili svými příspěvky o tvorbu Hlášky, děkujeme a doufáme, že se k nim v tomto roce přidají další.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, Tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

Žádáme členy, aby aktualizovali svoje kontaktní údaje – adresu, email, rok narození (nepovinné).

Na klubových schůzkách jejich účastníci vyslechli tyto přednášky: v říjnu Z. Gersdorfově Hradu loupeživé šlechty v západních Čechách, v listopadu V. Chmelfře Rezidence panovníků, prelátů a šlechty a další pozůstatky historické architektury na území části starého Londýna a v prosinci M. Černé Izrael - památky a příroda. Děkujeme.

Velká přednáška T. Mařka a A. Zelenky: Hrad Preitenstein ve světle nových zjištění se poprvé konala v prostorách NPÚ Plzeň. Děkujeme tímto vedení památkového ústavu za vstřícnost.

Další velká přednáška se koná opět v prostorách NPÚ v Prešovské ul. 7 **ve středu 19. února** od 17. hod. Přednášku **"Hrady česko-bavorského konfliktu"** přednesou Z. Gersdorfová a P. Kastl

Podzimní členská schůze přijala za členku Marcelu Waldmanovou.

Plánovaný podzimní autobusový zájezd v sobotu 7. září se z důvodu nedostatečného zájmu nekonal.

19. října 2019 se konala **podzimní klubová autovycházka** tentokrát do blízkého zahraničí s tématem Nové Čechy Karla IV. Navštívili jsme území při Norimberské neboli Zlaté stezce, které Karel IV. získal v roce 1353 a v dalších letech jej rozšiřoval. Tato oblast se pak stala pevnou součástí Koruny české. Z nespočtu památek, hradů a měst byly vybrány ty nejvýznamnější a další, které byly při cestě. Naše výprava čítala 20 účastníků v šesti auto-

V erbovním sále v Laufu (foto M. Brunclík).

mobilech. Ze slunečného počasí na západě Čech jsme přijeli do lehkého deště, který nás pak bohužel střídavě pronásledoval po celý den. První zastávka se odehrála v Sulzbachu, jenž byl v letech 1353–1373 hlavním městem Nových Čech. Zde jsme si kromě

jiného prohlédli kostel Nanebevzetí Panny Marie, který byl Karlem IV. přestavěn, a dále hrad, k němuž tento panovník přistavěl dominantní palác. V městečku Lauf míříme na hrad vystavěný Karlem IV., abychom shlédli zejména erbovní sál se znaky českých šlechtických rodů. Bohužel se zde právě konala svatba, tak jsme si nejprve prohlédli krásné městečko s opevněním, branami a dalšími zachovalými historickými objekty. Naše trpělivost se vyplatila a odměnou byla prohlídka ohromujícího erbovního sálu a dalších hradních prostor. V odpoledních hodinách se vydáváme po dálnici podél řeky Pegnitz severním směrem ke hradu Hohenstein, který byl námi prohlédnut pouze z vnějšku, neboť klíče se nepodařilo sehnat. Dále následovala zřícenina hradu Hollenberg, jenž byl postaven Karlem IV. poblíž Pegnitzu. Pak jsme se prošli po městečku Pegnitz, nad nímž lze na kopci spatřit rozhlednu postavenou na místě hradu Böhmeinstein, ze kterého se již téměř nic nezachovalo. V Pegnitzu ještě navštívujeme pramen stejnojmenné říčky. Prameniště nás však příliš nenadchlo. V podvečer jsme pak nabrali východní směr návratu a stihli ještě zastavit v Thurndorfu, kde účastníci vycházky shlédli základy mohutné věže starého hradu koupeného Karlem IV. a románský kostelík. Již téměř za tmy jsme vyšplhali na pozůstatky hradu Parksteinu, rovněž kdysi koupeného Karlem IV. Za hluboké tmy se unavení a spokojení vracíme k našim domovům, přičemž někteří členové ještě stihli nákup ve Vohenstrassu.

Otto Slabý

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihoz@post.cz. Int. stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz>.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaro-slav_cerny@centrum.cz.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.; Mgr. Bc. Josef Jan Kovář, Renneská tř. 416/39, 639 00 Brno, e-mail: josef.kovar@seznam.cz.

**Uzávěrka dalšího čísla: 10. 3. 2020
(vyjde v první dubnové dekádě 2020)**

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2020.

Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelfř, Ph.D. (rozember@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.